

VZAJEMNA KATALOGIZACIJA V OKOLJU DVEH PISAV

Gordana Mazić

Institut informacijskih znanosti,
Maribor

Kontaktni naslov:
gordana.mazic@izum.si

Izvleček

COBISS je sinonim za avtonomne knjižnične informacijske sisteme, ki se v Sloveniji in državah jugozahodnega Balkana uporabljajo že več kot dvajset let. S ciljem hitrejšega pretoka bibliografskih zapisov v regiji so te države leta 2003 podpisale sporazum o vzpostavitvi mreže COBISS.Net. Območje, kjer deluje COBISS.Net, je na zemljevidu evropskih jezikov znano po številnih starih avtohtonih in novih jezikih ter tudi po uporabi dveh pisav. V programski opremi COBISS poznamo različne postopke za uporabo cirilice oz. za hkratno uporabo latinice in cirilice. Tehnološke rešitve so se skozi generacije programske opreme COBISS spremenile, postale so kompleksnejše in bolj standardizirane, pri tem pa tudi bolj praktične za uporabo v knjižnicah in bližje pričakovanjem končnih uporabnikov.

Ključne besede

COBISS, COBISS.Net, vzajemna katalogizacija, jezik katalogizacije, bibliografski izpisi, normativni zapisi, vzporedni podatki, programska oprema COBISS

Abstract

COBISS is a synonym for autonomous library information systems, used in Slovenia and in the countries of the South-Western Balkans for over 20 years. With the aim of faster exchange of bibliographic records in the region, these countries signed an agreement on the establishment of the COBISS.Net network in 2003. The area where COBISS.Net operates is known on the map of European languages for several old autochthonous and new languages, as well as the use of two scripts. In COBISS software we developed several procedures for the use of Cyrillic script and/or the simultaneous use of Latin and Cyrillic script. Throughout the generations of COBISS software, the technological solutions have been changing; they became more complex and more standardised, and at the same time also more practical for the use in libraries and more efficient at meeting the end users' expectations.

Keywords

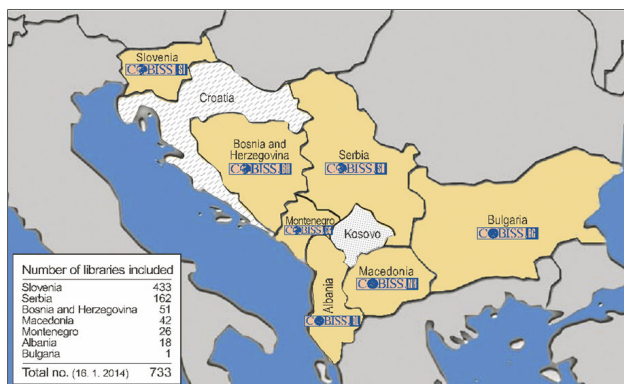
COBISS, COBISS.Net, shared cataloguing, language of cataloguing, bibliographic records, authority records, parallel script data, COBISS software

UVOD

COBISS (Kooperativni online bibliografski sistem in servisi) je sinonim za avtonomne knjižnične informacijske sisteme, ki se v Sloveniji in državah jugozahodnega Balkana uporabljajo že več kot dvajset let. S ciljem hitrejšega pretoka bibliografskih zapisov v regiji so te države leta 2003 podpisale sporazum o vzpostavitvi mreže COBISS.Net. Tudi države, ki so svoj sistem COBISS začele vzpostavljati šele po letu 2003, so se priključile projektu COBISS.Net. Glede na statistiko vzajemne katalogizacije je danes v vseh lokalnih bazah podatkov v

mreži COBISS.Net več kot 21 milijonov zapisov za več kot 30 milijonov enot knjižničnega gradiva. Vzajemne baze podatkov ponujajo več kot 9 milijonov zapisov, ki so na voljo več kot 750 knjižnicam v regiji (Statistika vzajemne katalogizacije, 2014). V desetih letih projekta so knjižnice v svoje lokalne kataloge prevzele približno pol milijona zapisov, kar za določene države v regiji pomeni pomemben prihranek časa in denarja, ki bi ga sicer morale nameniti katalogizaciji.

Članek je nastal na osnovi predstavitve z naslovom Shared Cataloguing in Multi-script Environment na mednarodni konferenci UNIMARC 2014: 4th UNIMARC Users' Group Meeting. Maribor, 14. maj 2014.

Slika 1: Mreža avtonomnih sistemov COBISS (Vir: Arhiv IZUM)

Območje, kjer deluje COBISS.Net, je na zemljevidu evropskih jezikov znano po številnih avtohtonih starih in novih jezikih ter tudi po uporabi dveh pisav. Za IZUM je uporaba dveh pisav v vzajemni katalogizaciji bila in še vedno je velik izziv za nadaljnji razvoj sistema COBISS.

SISTEM COBISS

Znanje, potrebno za organizacijo in upravljanje knjižničnega informacijskega sistema na platformi COBISS, temelji na dosledni uporabi mednarodnih standardov v sistemu COBISS. Kljub visoki standardizaciji knjižnične dejavnosti moramo v postopku organizacije knjižničnega informacijskega sistema na platformi COBISS v drugih državah upoštevati jezikovne razlike, v določenih državah pa tudi kulturne in organizacijske posebnosti. Nacionalni centri COBISS, ki delujejo v okviru nacionalne knjižnice, skrbijo za ustrezno implementacijo nacionalne prakse v splošni model COBISS; skupaj z lokalnimi knjižnicami sooblikujejo nacionalni knjižnični sistem na platformi COBISS.

Knjižnicam, ki sodelujejo v sistemu COBISS, je na voljo vrsta lokalnih aplikacij: COBISS3/Nabava, COBISS3/Serijske publikacije, COBISS3/Zaloga, COBISS3/Izposoja, COBISS3/Medknjižnična izposoja, COBISS3/Izpisi in COBISS3/Upravljanje aplikacij. Lokalne aplikacije podpirajo avtomatizacijo večine knjižničnih dejavnosti, še posebej pa tistih procesov, ki so povezani z upravljanjem knjižnega fonda in dostopom do virov v elektronski obliki.

Organizacijski model COBISS omogoča, da vsako enoto knjižničnega gradiva obdelamo samo enkrat; takoj nato je preko vzajemne bibliografske baze podatkov COBIB dostopna vsem udeležencem v nacionalnem sistemu in tudi v mreži COBISS.Net. Za uspešno delovanje vzajemne katalogizacije sta izjemnega pomena kakovost zapisov ter tesna povezanost lokalnih baz podatkov posameznih knjižnic z vzajemno bazo podatkov. V sistemu COBISS

kakovost in doslednost zagotavljamo z normativno kontrolo vnosa osebnih imen avtorjev, s kontrolo podvojenih zapisov in z vnosom podatkov, podprtih z globalnimi in lokalnimi šifrantii.

Za vzajemno katalogizacijo potrebujemo usposobljene in odgovorne katalogizatorje, ki se zavedajo, da bo njihovo delo vplivalo tudi na delo drugih knjižnic v sistemu. Tako h kakovosti vzajemne katalogizacije prispevamo tudi s sistematičnim izobraževanjem katalogizatorjev, z vključevanjem dokumentacije o formatih COMARC v programsko opremo ter z razdelanim sistemom pooblastil za delo v sistemu COBISS. Podrobne informacije o mreži COBISS.Net in platformi COBISS so na voljo na spletnih straneh COBISS.

JEZIKI IN PISAVE V COBISS.NET

Na območju COBISS.Net se srečujemo z več jeziki katalogizacije, ki se zapisujejo v latinici ali cirilici. Srbsščina je edini primer "sinhrona digrafije" (sočasne uporabe dveh zapisovalnih sistemov enega samega jezika) v Evropi. Cirilični in latinični zapisi se ne uporabljajo sočasno samo v Srbiji, ampak tudi v ožji regiji Jugozahodnega Balkana. Zato sinhrono digrafijo obravnavamo v treh avtonomnih sistemih COBISS.

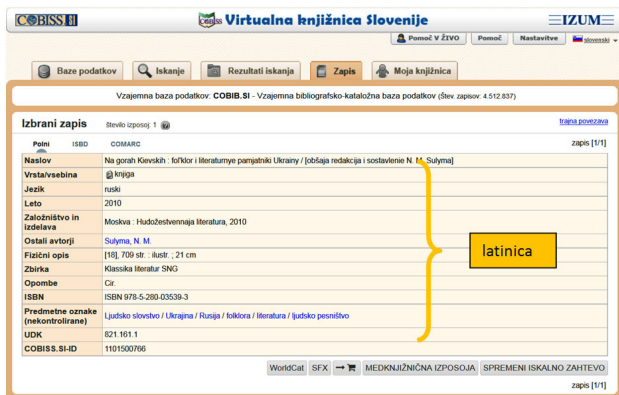
Uporabniški vmesnik programske opreme COBISS, vključno s katalogom COBISS/OPAC, obstaja v sedmih jezikih: slovenščini, srbsščini (latinica in cirilica), bosanščini, makedonščini, albanščini, bolgarščini in angleščini; pri spletnem COBISS/OPAC-u je na izbiro še črnogorski jezik v cirilici in latinici. Za besedila v slovenščini ter za prevode v angleščino in srbsščino poskrbimo v IZUM-u, za prevode v preostale jezike pa skrbijo nacionalni centri COBISS.

Pri vzpostavitvi novega nacionalnega informacijskega sistema na platformi COBISS moramo biti posebej pozorni na posebnosti lokalnega jezika in pravopisa. Osnovni model, sistem COBISS za Slovenijo, temelji na slovenščini in slovenski abecedi. Zato smo bili pri prenosu tega modela v Srbijo, Makedonijo, Črno goro, Bosno in Hercegovino ter v Bolgarijo pred izzivom vodenja katalogov v dveh pisavah. Programske segmente COBISS, predvsem COBISS/Katalogizacijo, COBISS/Zalogo, COBISS/Izpise in COBISS/OPAC, pa smo morali še dodatno prilagoditi zaradi sinhrona digrafije v COBISS.SR, COBISS.CG ter COBISS.BH in COBISS.RS. Sinhrona digrafija jezika je več kot vzporedna uporaba dveh pisav. Pisava jezika katalogizacije, pisava signature, oznake lokacij in druga sporočila v komunikaciji z uporabniki ali partnerji se spreminjajo tako z vrsto knjižnice kot tudi z obdobjem v zgodovini knjižnice. Zlasti težko ocenimo navade uporabnikov glede uporabe pisav. Večina tistih

knjižničnih uporabnikov, ki uporablja obe pisavi, si želi, da bi lahko poljubno izbirali jezik vmesnika in bibliografskih podatkov ter pisavo (cirilico ali latinico) v iskalniku in izpisnih seznamih.

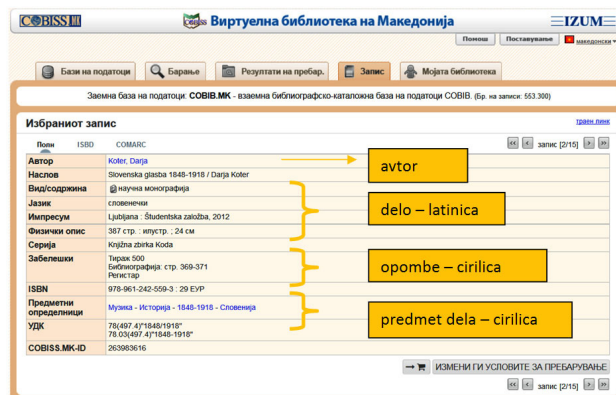
PRAVILA ZA IZPISE BIBLIOGRAFSKIH PODATKOV V COBISS.NET

Izpisi bibliografskih podatkov v sistemih COBISS sledijo pravilom za vodenje abecednih oz. azbučnih katalogov. V Sloveniji, Srbiji, Bosni in Hercegovini, Črni gori ter Makedoniji je v uporabi isti pravilnik – *Pravilnik i priročnik za izradbu abecednih kataloga* (Verona, 1986). V Bolgariji (Ljutova, et al., 1989) in Albaniji se uporabljajo posebni katalogizacijski pravilniki, vendar se njihova pravila za vodenje abecednih oz. azbučnih katalogov ne razlikujejo od pravilnika PPIAK. Izpisi bibliografskih podatkov v sistemih COBISS.SI, COBISS.AL in COBISS.BH v primeru hrvaškega ali bosanskega jezika katalogizacije sledijo splošnim pravilom za vodenje abecednih katalogov. Ta pravila zagotavljajo, da se vsi besedilni podatki, bibliografski opis in glavne točke dostopa izpisujejo v latinici (če je izvirnik v latinici) ali pa so transliterirani v latinico (če je izvirnik v nelatinični pisavi).

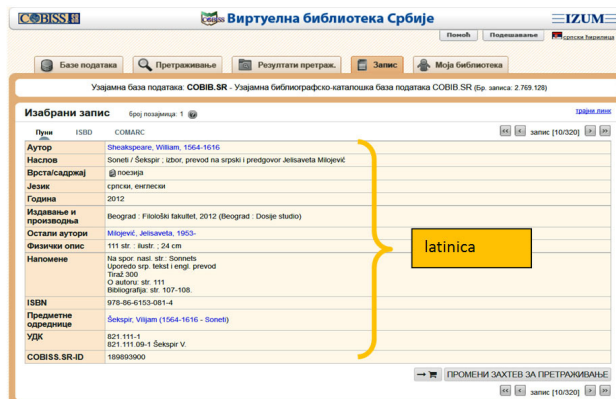
Slika 2: Transliterirani izpis bibliografskih podatkov za delo v ruščini; podatki so v jeziku katalogizacijskega centra v slovenski latinici (Vir: COBISS.SI – Virtualna knjižnica Slovenije, Vzajemna baza podatkov COBISS.SI, 2014)

V sistemih COBISS.SR, COBISS.CG, COBISS.MK in COBISS.BG izpisi bibliografskih podatkov sledijo pravilom za vodenje azbučnih in abecednih katalogov. Ta pravila narekujejo, da se podatki za dela v jezikih, ki uporabljajo latinico ali cirilico, izpisujejo v pisavi izvirnika. Podatki o delih v jezikih, ki se zapisujejo v drugih pisavah, pa se transliterirajo v latinico. V sistemih COBISS.MK in COBISS.BG se podatki v jeziku katalogizacijskega centra in predmetne točke dostopa prikazujejo v bolgarski ali makedonski cirilici.

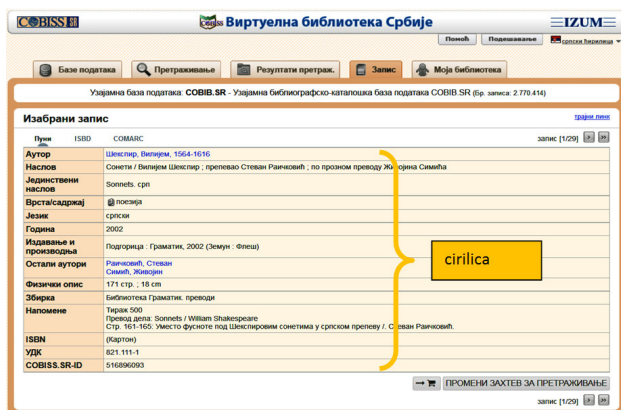

Slika 3: Podatki o delu v slovenski latinici, drugi podatki v jeziku katalogizacijskega centra, točke dostopa v makedonski cirilici (Vir: COBISS.MK – Virtuelna biblioteka na Makedonija (Virtualna biblioteka na Makedonija), zaemna baza na podatoci COBISS.MK, 2014)

Pravila za uporabo cirilice in latinice v sistemih COBISS v državah s sinhrono digrafijo se v veliki meri razlikujejo od pravil, ki jih poznamo v sistemih, kjer se jezik izraža v eni pisavi. V COBISS.SR, COBISS.CG in COBISS.RS pravila za vodenje katalogov in pisavo točk dostopa niso enotna za celoten knjižnični sistem. Pravila veljajo za določene skupine knjižnic, tako da specialne in visokošolske knjižnice uporabljajo izključno latinico, nacionalne in splošne knjižnice pa predvsem cirilico, razen pri beleženju glavnih točk dostopa za osebna in korporativna imena za tujejezična necirilčna dela. V sistemih s sinhrono digrafijo je drugačna tudi uporaba pisave jezika katalogizacijskega centra. Za beleženje podatkov, ki so v jeziku katalogizacijskega centra, se uporabljata obe pisavi, glede na pisavo glavnega dela bibliografskega opisa. Ta posebnost velja brez izjeme za celoten nacionalni knjižnični sistem.

Slika 4: Bibliografski zapis, kreiran v visokošolski knjižnici (Vir: COBISS.SR – Virtuelna biblioteka Srbije (Virtualna biblioteka Srbije), uzajamna baza podataka (uzajamna baza podataka) COBISS.SR, 2014)

Slika 5: Bibliografski zapis, kreiran v splošni knjižnici (Vir: COBISS.SR – Виртуелна библиотека Србије (Virtuelna biblioteka Srbije), uzajamna baza podataka (uzajamna baza podataka) COBIB.SR, 2014)

DVE PISAVI V PROGRAMSKI OPREMI COBISS

V programski opremi COBISS poznamo različne postopke za uporabo cirilice oz. za hkratno uporabo latinice in cirilice. Tehnološke rešitve so se skozi generacije programske opreme COBISS spremenile, postale so kompleksnejše in bolj standardizirane, pri tem pa tudi bolj praktične za uporabo v knjižnicah in bližje pričakovanjem končnih uporabnikov. Z današnjega vidika so tako rešitve iz prve generacije programske opreme COBISS popolnoma nepomembne.

Kompleksnejši postopki za uporabo dveh pisav so se začeli razvijati šele od druge generacije programske opreme COBISS naprej, predvsem v naslednjih segmentih: COBISS2/Katalogizacija, COBISS2/Izpis, COBISS2/Zaloga in COBISS/OPAC.

Standardni model bibliografskega zapisa za izpis podatkov v eni pisavi in v enem jeziku katalogizacije pa tudi lokalna pravila za določanje pisave posameznih polj in podpolj bibliografskih zapisov za celoten COBISS.Net ter nabor znakov COBISS predstavljajo osnovo za razvoj teh postopkov.

Cilji glede uporabe cirilice in latinice v sistemu COBISS so bili naslednji:

- pravilni izpis bibliografskih zapisov v latinici, cirilici in v kombinaciji obeh pisav s čim manjšim poseganjem bibliotekarjev;
- čim večja programska kontrola vnesenih podatkov;
- prevzemanje zapisov iz drugih sistemov COBISS brez potrebe po večjih posegih v zapise;
- vzajemna katalogizacija v sistemih s sinhrono digrafijo;
- hkratno iskanje po zapisih v cirilici in latinici;

- normalizacija cirilice in latinice v iskalniku COBISS/OPAC;
- optimizacija COBISS/OPAC-a v skladu z načeli abecednih in azbučnih katalogov.

Tako so nastala *Pravila za izpis bibliografskih podatkov* (COMARC/B format za bibliografske podatke: priročnik za uporabnike, 2013), ki so omogočila izpis iste vsebine polja – najprej v latinici, nato v cirilici, nato pa tudi v kombinaciji obeh pisav.

Ali se bo ista vsebina polja izpisala v eni ali drugi pisavi, je odvisno od:

- izbora parametrov tiskalnika oz. izbora jezika in pisave uporabniškega vmesnika COBISS/OPAC;
- uporabe transliteracije COBISS za vnos ciriličnega besedila in od pravilnega kodiranja transliteracije;
- ustreznega označevanja dela besedila znotraj podpolja, ki odstopa od osnovne definicije pisave podpolja;
- privzete pisave za posamezna polja ali podpolja, ki se določi v parametrih za izpis;
- pravilno izbrane kode za pisavo jezika katalogizacije, jezik katalogizacije, transliteracijo, pisavo stvarnega naslova, jezik stvarnega naslova oz. besedila in tudi za jezik povzetka in jezik prosto oblikovanih predmetnih oznak.

Transliteracija COBISS (COBISS3/Katalogizacija: priročnik za uporabnike, 2014) se od transliteracije, ki je dokumentirana v Dodatku III, PPIAK (Verona, 1986), razlikuje samo pri nekaterih znakih. Transliteracija COBISS zagotavlja, da se ista vsebina polja izpiše v ustrezni pisavi v sistemih COBISS, kjer uporabljajo samo latinici izpise, in tudi v sistemih COBISS, kjer uporabljajo cirilične izpise.

Ali se bo pravilno vnesen besedilni podatek izpisal v latinici, v jeziku izvirmika ali v latinici transliteraciji ter ali se bo izpisal v cirilici oz. v kombinaciji latinice in cirilice, je odvisno od niza pravilno vnesenih kod formatu COMARC/B. Standardne kode UNIMARC za jezik in pisavo dela ter transliteracijo izvirmega besedila v formatu COMARC/B smo morali za pravilno uporabo cirilice in latinice dopolniti še s podatkom o pisavi jezika katalogizacije. Označevanje pisave jezika katalogizacije je posebnost redkih knjižničnih sistemov, pri katerih se jezik katalogizacije sinhrono izraža v dveh pisavah in se obe pisavi sinhrono uporabljata v nacionalnem knjižničnem sistemu.

Ob pravilih na ravni podpolj obstajajo tudi pravila za spremembo pisave delov besedila znotraj podpolja in pravila za izpis vnaprej definiranih podatkov.

Za pravilno uporabo pisav v sistemu COBISS sta uporabnikom na voljo dva dokumenta: *Izpisna pravila za bibli-*

ografske podatke in Pravila za oblikovanje bibliografskih zapisov v sistemih COBISS.XX, kjer uporabljajo izpise v različnih pisavah (COMARC/B format za bibliografske podatke: priročnik za uporabnike, 2013).

POSEBNI POSTOPKI ZA CIRILICO IN LATINICO V SISTEMIH COBISS S SINHRONO DIGRAFIJO

Postopki za uporabo cirilice in latinice so posebej izpopolnjeni, da bi zadovoljili specifične potrebe sistemov COBISS s sinhrono digrafijo. V takih sistemih obstajajo številna katalogizacijska in druga pravila, povezana z jezikom in pisavo katalogizacije, ki veljajo za eno skupino knjižnic, medtem ko za drugo skupino knjižnic veljajo druga pravila. Tudi navade uporabnikov glede uporabe pisave so različne. Nekateri uporabniki dajejo prednost cirilici, nekateri latinici, mnogi pa sinhrono uporabljajo obe pisavi.

Osnovna izpisna pravila spremljajo postopki, ki zagotavljajo, da se isti podatki v določeni skupini knjižnic izpišejo v eni pisavi, v drugi skupini knjižnic pa v isti ali v drugi pisavi. Sestavna dela razširjenih izpisnih pravil sta tudi postopek za identifikacijo osebnih imen kot alternativne normativne točke dostopa ter samodejna sprememba glavne in alternativne normativne točke dostopa v procesu vzajemne katalogizacije. Osebno ime, ki je v bibliografskem zapisu označeno kot alternativna normativna točka dostopa, je v skupini alternativnih točk dostopa in se od drugih imen v tej skupini razlikuje po vrednosti drugega indikatorja. Rešitev je specifična za COBISS. Temelji na podatkih v lokalnih poljih formata COMARC/B in tudi na lokalno definiranih indikatorjih za ta polja. Postopek spremembe imena in sploh celotna izpisna pravila bibliografskih zapisov predstavljajo rešitev, ki je edinstvena za COBISS. Glede na to, da je v svetovnem merilu izredno malo jezikov s sinhrono digrafijo, standardnih rešitev za takšne nacionalne knjižnične sisteme še ni.

COBISS/OPAC IN DVE PISAVI

Prva posebnost, po kateri se COBISS/OPAC razlikuje od katalogov v drugih knjižničnih sistemih, je povezana z nastavitvami uporabniškega okolja kataloga. Izbor lokalnega jezika v cirilici ustreza izboru uporabniškega vmesnika v cirilici in izpisov bibliografskih in lokacijskih podatkov v kombinaciji cirilice in latinice. Izbor lokalnega jezika v latinici pa ustreza izboru uporabniškega vmesnika v latinici in izpisov bibliografskih in lokacijskih podatkov samo v latinici. Uskladitev pisave bibliografskih podatkov z izbranim uporabniškim vmesnikom sicer poznamo v vseh uporabniških servisih, ki jih ponuja COBISS/OPAC. Izjema je prenos podatkov v druge sis-

teme v različnih formatih XML, v katerih so konvertirani bibliografski podatki vedno v latinici.

Naslednjo posebnost COBISS/OPAC-a predstavljata normalizacija iskalnih zahtev v cirilici in latinici ter izpis seznama rezultatov iskanja za dela v obeh pisavah. Uporabnikom COBISS/OPAC-a, ki dajejo prednost cirilici ali latinici, ponujamo možnost omejevanja iskalne zahteve na dela v eni od obeh pisav.

BIBLIOGRAFIJE IN DVE PISAVI

Različni servisi za izpis bibliografij so pomembna storitev v sistemih COBISS. Izpis osebnih bibliografij in analitičnih bibliografij serijskih publikacij je del spletnih uporabniških servisov, ki so javni in vključeni v COBISS/OPAC. Kot je značilno za večino servisov druge generacije programske opreme COBISS, uporabniki izbirajo med izpisi bibliografij v latinici in izpisi bibliografij v cirilici, ki vključuje tudi izpis vseh bibliografskih enot v kombinaciji obeh pisav. Servisi za izpis drugih bibliografij so namenjeni bibliotekarjem in ponujajo izjemno visoko samostojnost pri pripravi bibliografij. Bibliotekar samostojno pripravlja uvodna besedila, se odloča o vrstah registrov, napotilnih sistemih, načinu številčenja itn. Bibliotekar izbere tudi format bibliografske enote, format izhodne datoteke ter tudi pisavo in način razvrščanja v bibliografiji.

NOV PRISTOP K CIRILICI V TRETJI GENERACIJI PROGRAMSKE OPREME COBISS

Tretja generacija programske opreme COBISS je v tehnološkem smislu prinesla pomembne spremembe, zato smo morali v sami osnovi revidirati pravila za izpis cirilice, ki jih poznamo iz druge generacije programske opreme COBISS.

S tretjo generacijo programske opreme COBISS je definirana povsem nova struktura normativnih in bibliografskih zapisov. Za podatke v alternativnih pisavah v normativnih zapisih smo sledili modelu, ki je opisan v priročniku formata UNIMARC za normativne podatke (Willer ur., 2009); za alternativne podatke v bibliografskih zapisih pa smo sledili modelu, ki je opisan v priročniku formata UNIMARC za bibliografske podatke (Hopkinson ur., 2008).

Prvi novi model zapisa smo razvili za potrebe normativne kontrole osebnih imen in normativne baze podatkov CONOR. Zraven osnovnih podatkov, usklajenih z jezikom in pisavo katalogizacije iz polja 100, je v zapisu prisotna tudi normativna točka dostopa v alternativni pisavi (COMARC/A format za normativne podatke: priročnik za uporabnike, 2012).

100	--	bc csrp gcb
152	--	aPPIAK
200	_ 1	7cb aШекспир bВилијам f1564–1616
200	_ 1	7ba aShakespeare bWilliam f1564–1616
340	--	aЕнглески писац
400	_ 1	aШекспир bВилијем f1564–1616
400	_ 1	aШекспир bВиљем f1564–1616
400	_ 0	aShakespeare

Slika 6: Normativni zapis z vzporednimi normativnimi točkami dostopa v dveh pisavah (Vir: COBISS.BG, baza podatkov CONOR.BG, omejen dostop za uporabnike segmenta COBISS3/Katalogizacija)

Model omogoča standardni izpis alternativnih oblik imena:

Шекспир, Вилијам, 1564–1616
= Shakespeare, William, 1564–1616

Model je namenjen sistemom COBISS, ki potrebujejo normativne točke dostopa v cirilici in latinici. Model omogoča, da se alternativna točka dostopa zabeleži v ponovljenem polju, takoj za normativno točko dostopa. Pisave normativne in alternativne točke dostopa so zaradi natančnejšega prenosa podatkov v bibliografske zapise dodatno kodirane, zaporedje polj pa se kontrolira programsko. Model je primeren za države na območju COBISS.Net, ki za normativne točke dostopa v dveh pisavah uporabljajo samo en jezik katalogizacije. V Bosni in Hercegovini, ki edina uporablja več jezikov katalogizacije, se normativna kontrola osebnih imen še ni začela pripravljati.

Model UNIMARC, kjer se polje 2XX za vsako naslednjo pisavo lahko ponovi samo enkrat, prepoveduje, da bi se jezikovne različice v isti pisavi mešale z oblikami v alternativnih pisavah. Dosledni model UNIMARC za podatke v alternativnih pisavah je usklajen s pristopom vodenja abecednih katalogov z latinično in cirilično značnico, kot je opisan v 85. členu katalogizacijskega pravilnika PPIAK, v katerem je zapisano: "V abecednih katalogih s cirilično značnico je enotna značnica z imenom avtorja, ki se izvorno piše v cirilici, zapisana v izvorni obliki, enotna značnica z imenom avtorja, ki se izvorno piše v latinici ali drugi necirilični pisavi, pa s cirilično transliteracijo ali s fonetično transkripcijo ..." (Verona, 1986, str. 148). Model je namenjen vsem sistemom COBISS, v katerih se uporablja katalogizacijski pravilnik PPIAK.

Zahteva nacionalne knjižnice v Sofiji je, da bi CONOR.BG deloval kot hibridna normativna baza z alternativnimi normativnimi točkami dostopa v cirilici in latinici ter z normativno točko dostopa v bolgarski cirilici. Za drugo točko dostopa v cirilični pisavi, ki odstopa od načel o izvorni obliki imena, uporabljamo polje 700 za normativ-

ne točke dostopa v alternativnem jeziku oz. posebne normativne zapise, v katerih je normativna točka dostopa v drugem jeziku osnovna normativna točka dostopa novega zapisa.

Tako imamo v bazi podatkov CONOR.BG naslednja modela normativnih zapisov:

100	--	cbul gca
152	--	aRAKK
200	_ 1	7ca aМаяковский b Владимир Владимирович f1893–1930
200	_ 1	7ba aМаяковски b Владимир Владимирович f1893–1930
340	--	aПоет. Завършва художествено училище в Москва
700	_ 1	3192466937ca 9bul aМаяковски bВладимир Владимирович f1893–1930

Slika 7: Normativni zapis, ki vsebuje vzporedni normativni točki dostopa v cirilici izvornika in v transliterirani latinici ter normativno točko dostopa v še enem ciriličnem jeziku (Vir: COBISS.BG, baza podatkov CONOR.BG, omejen dostop za uporabnike segmenta COBISS3/Katalogizacija)

in

100	--	cbul gcb
152	--	aRAKK
200	_ 1	7ca 9bul aМаяковски bВладимир Владимирович f1893–1930
340	--	aПоет. Завършва художествено училище в Москва
700	_ 1	3192469497ca aМаяковский bВладимир Владимирович f1893–1930
700	_ 1	3192469497ba aМаяковски bВладимир Владимирович f1893–1930

Slika 8: Normativni zapis, ki vsebuje normativno točko dostopa v bolgarski cirilici in vzporedni normativni točki dostopa v cirilici izvornika in v transliterirani latinici (Vir: COBISS.BG, baza podatkov CONOR.BG, omejen dostop za uporabnike segmenta COBISS3/Katalogizacija)

Iz obeh zapisov lahko generiramo izpise GARR za vzporedne oblike, ki so:

Маяковский, Владимир Владимирович, 1893–1930
= Маяковски, Владимир Владимирович, 1893–1930
= Маяковскиj, Владимир Владимирович, 1893–1930

in

Маяковски, Владимир Владимирович, 1893–1930
= Маяковский, Владимир Владимирович, 1893–1930
= Маяковскиj, Владимир Владимирович, 1893–1930

Katalogizacija z normativno kontrolo z modelom normativnega zapisa v eni pisavi v Sloveniji obstaja že deset let. Isti model se že drugo leto uporablja tudi v Albaniji. V Bolgariji in Srbiji potekata projekta za prehod na katalogizacijo z normativno kontrolo po modelu vzporednih podatkov v različnih pisavah. Čeprav prevzemanje normativnih zapisov v COBISS.Net še zmeraj ni vzpostavljeno, kompatibilnost modela normativnih zapisov za alternativne pisave z osnovnim modelom normativnega zapisa omogoča bodočo izmenjavo heterogenih normativnih zapisov v sistemu COBISS.

MODEL BIBLIOGRAFSKEGA ZAPISA S PONOVLJIVIMI PODATKI

Po vzorcu novega modela zapisov z normativnimi podatki smo izgradili tudi nov model zapisov za bibliografske podatke, ki lahko sprejema podatke v alternativnih pisavah iz normativnega zapisa. Naš razvojni model novega bibliografskega zapisa vsebuje ponovljive podatke v poljih za podatke o imenih individualnih avtorjev in tako omogoča povezovanje normativnih zapisov za osebna imena z bibliografskimi zapisi.

Bibliografski model s ponovljivimi podatki smo razvili tako, da so v prvem od ponovljenih polj zmeraj imena v pisavi, ki ustreza pisavi dela. Ime v alternativni pisavi je v ponovljenem polju. Zato prenos podatkov iz normativnega zapisa v bibliografski zapis ne teče linearno, ampak se odvija preko kontrole vnosa podatkov v polje. Ta kontrola v bibliografskem zapisu upošteva kodo jezika glavnega stvarnega naslova oz. dela ter tudi kodo za pisavo stvarnega naslova, medtem ko v normativnem zapisu upošteva kodo za pisavo glavnega dela imena kot normativne točke dostopa.

100	__	c2012 hbul ica
101	1_	abul crus
200	0	aЛицето на класовия враг естихотворение fВладимир Маяковски gпрев. от рус. Христо Попов
700	_ 1	319246693sca aМаяковски bВладимир Владимирович f1893–1930 4070
702	0 1	314037349 sca aПопов bХристо Иванов f1940- 4730
702	0 1	314037349 sba aПопов bHristo Ivanov f1940- 4730
902	0 1	314037349 aПопов bХристо
904	0 1	319246693 sca aМаяковский bВладимир Владимирович f1893–1930
904	0 1	319246693 sba aМаяковски bВладимир Владимирович f1893–1930

Slika 9: Bibliografski zapis za izvorno rusko delo, prevedeno v bolgarščino in z normativno točko dostopa v bolgarski cirilici (Vir: Razvojni verzija programskega segmenta COBISS3/Katalogizacija; interno dostopni podatki)

100	__	c2012 hbul iba
101	1_	aslv crus
200	0	aPesmi fVladimir Majakovski gizbral in prevedel Tone Pavček
700	_ 1	319246693 sba aМаяковски bВладимир Владимирович f1893–1930 4070
700	_ 1	319246693 sca aМаяковский bВладимир Владимирович f1893–1930 4070
702	0 1	314037362 sba aPavček bTone f1928–2011 4730
702	0 1	314037362 sca aПавчек bТоне f1928–2011 4730
900	0 1	319246693 sba aМаяковски bВладимир f1893–1930
904	0 1	319246693sca aМаяковски bВладимир Владимирович f1893–1930 4070

Slika 10: Bibliografski zapis za izvorno delo v ruščini, prevedeno v slovenščino in z vzporednima normativnima točkama dostopa v latinici in v cirilici izvirnika (Vir: Razvojni verzija programskega segmenta COBISS3/Katalogizacija; interno dostopni podatki)

Lokalna rešitev COBISS je prenos alternativne normativne točke dostopa za drugi jezik v cirilici v polje 904, da se tudi ta oblika vključi v indeks za iskanje po avtorjih (COMARC/B format za bibliografske podatke: priročnik za uporabnike, 2013).

Bibliografski zapisi s ponovljivimi podatki ponujajo možnost priprave velikega števila raznovrstnih izpisov za različne namene in za različne skupine uporabnikov. Trenutno so v fazi priprave na uporabniško testiranje številni novi izpisi, ki so povezani predvsem s segmentoma COBISS3/Katalogizacija in COBISS/OPAC ter z izpisi vseh različnih vrst bibliografij.

V tej fazi smo se odločili, da zagotovimo dve osnovni skupini izpisov in ju vključimo v COBISS3/Katalogizacijo, COBISS/OPAC in bibliografije. Ti dve skupini izpisov sta:

1. Tradicionalni izpisi po shemi ISBD z imensko značnico v eni pisavi. Oblika imena v drugi pisavi je namenjena samo izpisu napotila v imenskem registru bibliografije.
2. Uporabniški izpisi, pri katerih se imena izpisujejo vzporedno v obeh pisavah. Izpisi so prilagojeni uporabnikom, ki uporabljajo katero koli od teh dveh pisav.

ZAKLJUČEK

Začetni modeli bibliografskih in normativnih zapisov s ponovljivimi podatki in tudi raznovrstno zamišljeni izpisi odražajo nov pristop k uporabi pisav v tretji generaciji programske opreme COBISS. Ker prehod segmenta COBISS3/Katalogizacija na nove tehnološke rešitve še poteka, nov pristop k uporabi različnih pisav še ni pov-

sem zaživel v praksi. Nov izziv za uporabo različnih pisav v sistemih COBISS bosta predstavljala prehod bibliografske baze podatkov na ORACLE in začetek uporabe standarda UNICODE v bibliografski bazi podatkov. Do takrat bo z načrtovanim uporabniškim testiranjem novega pristopa k uporabi pisav v segmentih COBISS3/Katalogizacija in COBISS/OPAC ter v bibliografijah naš strokovni pogled na uporabo pisav dopolnjen z najpomembnejšim – uporabniškim pogledom.

2014. [online] Dostopno na: <http://www.vbs.rs/scripts/cobiss?command=DISPLAY&base=99999&rid=189893900&fmt=11&lani=sc> in <http://www.vbs.rs/scripts/cobiss?command=DISPLAY&base=99999&rid=516896093&fmt=11&lani=sc> [19. 12. 2014].

Reference

- COBISS3/Katalogizacija: priročnik za uporabnike*, 2014. [online] Maribor: IZUM. Dostopno na: http://e-prirocniki.izum.si/EntryFormDesktopDefault.aspx?tabid=38&type=manual&manual=1_COBISS3_Katalogizacija_svn (Dostop z uporabniškim imenom in geslom) [17. 11. 2014].
- COMARC/A format za normativne podatke: priročnik za uporabnike*, 2012. [online] Maribor: IZUM. Dostopno na: http://e-prirocniki.izum.si/EntryFormDesktopDefault.aspx?tabid=38&type=manual&manual=Comarc_A_svn (Dostop z uporabniškim imenom in geslom) [22. 12. 2014].
- COMARC/B format za bibliografske podatke: priročnik za uporabnike*, 2013. [online] Maribor: IZUM. Dostopno na: http://e-prirocniki.izum.si/EntryFormDesktopDefault.aspx?tabid=38&type=manual&manual=1_Comarc_B_svn (Dostop z uporabniškim imenom in geslom) [17. 11. 2014].
- Statistika vzajemne katalogizacije*, 2014. [pdf] Dostopno na: http://www.cobiss.net/doc/stat_kazalci_2013.pdf [17. 11. 2014].
- Hopkinson, A. ur., 2008. *UNIMARC manual: bibliographic format*. 3rd ed. München: K. G. Saur.
- Ljutova, A. G. (Лютова, А. Г.), et al., 1989. Ръководство за азбучни каталози на книги (Руководство за азбучни каталози на knjigi). София : Нар. библ. Кирил и Методий.
- Verona, E., 1986. *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih katalog: dio 1, odrednice i redalice*. 2. izmijenjeno izd. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo.
- Willer, M. ur., 2009. *UNIMARC manual: authorities format*. 3rd ed. München: K. G. Saur.
- COBISS.SI Virtualna knjižnica Slovenije: vzajemna baza podatkov COBIB.SI*, 2014. [online] Dostopno na: <http://cobiss6.izum.si/scripts/cobiss?command=DISPLAY&base=99999&rid=1101500766&fmt=11&lani=si> [19. 12. 2014].
- COBISS.MK Виртуелна библиотека на Македонија (Virtualna biblioteka na Makedonija)*, Заемна база на податоци (*Zaemna baza na podatoci*) *COBIB.MK*, 2014. [online] Dostopno na: <http://www.vbm.mk/scripts/cobiss?command=DISPLAY&base=99999&rid=263983616&fmt=11&lani=mk> [19. 12. 2014].
- COBISS.SR Виртуелна библиотека Србије (Virtualna biblioteka Srbije)*, Узајамна база података (*Uzajamna baza podataka*) *COBIB.SR*,